

SÖZLÜ İLETİŞİMDEN MATBAAYA: İLETİŞİM DEVRİMLERİ VE TOPLUM

Gülcennet ÖZTÜRK

İletişim Fakültesi, İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul, Türkiye
gulcennetozturk@gmail.com

ÖZ

Sürekli bir devinim halinde olan toplum, kitle iletişim araçlarının etkileriyle beraber büyük dönüşümler yaşamaktadır. Yazılı iletişimin başlangıcından basılı iletişime geçişle çağ atlayan dünya, matbaanın icadıyla beraber daha evrensel bir hal almaya başlamıştır. İletişim alanında yaşanan gelişmeler sosyal, siyasal ve ekonomik arenada birbirini tetikleyerek ilerleyen onlarca yeniliğin doğmasına neden olmaktadır. Bu kapsamda iletişim devrimleri insanı ilgilendiren her alanda belirgin dönüşümlerin yaşanmasına zemin hazırlamaktadır. Bireylerin, toplumların ve dolayısıyla uluslararası etkileşimlerin gelişmesinin en büyük nedeni iletişim devrimleridir. Kitle iletişim araçları gelişme gösterdikçe toplumlar kültürel açıdan değişimler yaşamaktadır. İletişim ortamlarında yaşanan gelişmelerin evrensel bir takım sonuçları olmaktadır. Bu sonuçlar dünyanın iletişim algısını yeniden şekillendirmektedir. Evrensel dünya artık çok yönlü bir iletişim sisteminin parçası konumundadır. İletişim ve toplum arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır. Bu bağ elbette iletişim araçlarının gelişmesiyle kurulmaktadır. İletişim alanında yaşanan her bir yenilikle beraber bireyler iletişim kayıtlarına alınması ve daha büyük kitlelere iletebilmesi olanağına kavuşmuştur. Literatür taramasıyla oluşturulan bu çalışma, toplumların sözlü iletişimden bugüne karşılaştığı iletişim devrimlerini açıklamayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda çalışmada yazının bulunmasından matbaanın icadı ve elektronik devrime dair süreçlerden kesitler sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *İletişim Devrimleri, Kitle İletişim Araçları, Toplum, İletişim ve Kültür*

ORAL COMMUNICATION TO THE PRINTING PRESS REVOLUTION: SOME COMMUNICATION REVOLUTIONS AND SOCIETY

ABSTRACT

The society, which is in constant motion, undergoes major transformations with the effects of mass media. From the beginning of written communication to the world of printed communication, the world has begun to become more universal with the invention of the printing house. Developments in the field of communication are triggering each other in social, political and economical arena, leading to many innovations that progress. In this study, the communication revolutions lay the groundwork for significant transformations in every area of human interest. The greatest cause of the development of individuals, societies and therefore international interactions is communication revolutions. As mass media develop, societies are experiencing cultural changes. Developments in communication environments have a universal set of results. These results reshape the perception of the world's communication. The universal world is now part of a versatile communication system. There is a close connection between communication and society. This connection is of course established by the development of communication tools. Along with every new innovation in the field of communication, it has become possible for the individual to record the message and transmit it to larger masses. This study, which has been prepared by literature review, aims to explain the communication revolutions that societies meet today from verbal communication. Within this scope, sections of the process of invention and electronics cycle are presented.

Keywords: *Communication Revolutions, Mass Media, Society, Communication and Culture*

GİRİŞ

İletişim ortamlarında yaşanan değişimler toplumun hemen hemen bütün katmanlarında etkisini göstermektedir. Sözlü iletişim döneminin ardından yazılı ve basılı iletişime geçilmesi toplum yaşamında gözle görülür etkilere neden olmuştur. Sosyal bir varlık olan insan teknolojik gelişmelerin ışığında dönemsel değişimler yaşamaktadır. İletişim süreçleri ve tarihsel devinimler iletişim, toplum ve kültür arasında etkileşime neden olmaktadır. Bu etkileşimler de iletişim ortamlarının yanı sıra toplumsal yapı ve düşünce sistemlerinde de değişim ve dönüşümlere neden olmaktadır. Günümüz toplumlarının gelişmişliğini daha önceki yüzyılların bir uzantısı olarak değerlendirmek mümkündür. Her yeni iletişim ortamı bir öncekini aniden yok etmemekte, onu kendi potasında eritmektedir.

Kitle iletişim araçlarında yaşanan gelişmeler yalnızca bireysel sonuçlar doğurmamakta, ulusal sınırları aşan olay ve olgulara da neden olmaktadır. Yazılı iletişime geçişle başlayan büyük kitlesel atılımlar, siyasal yapılanmaların yanı sıra ekonomik, askeri, toplumsal ve kültürel düzenler üzerinde etkilere sahip olmaktadır. Bu kapsamda iletişim ortamları ve kitle iletişim araçlarının gelişimi küresel ölçekli ticari şirketlerin gelişmesine, hukuksal düzenlerin yaygınlaşmasına, siyasi ve ideolojik yapılanmaların genişlemesine olanak sağlamaktadır.

İletişim kavramının gelişmesi, toplumların semboller yaratarak anlaşmasını da mümkün kılmıştır. Bunun yanı sıra imaj kavramı da yeni dünya düzeninin önemli bir parçası haline gelmiştir. Toplumsal imajlarda yaşanan değişimler ise üretim düzenlerinin daha çıkarıcı bir varoluşa bürünmesine neden olmuştur. Bu düzenin dönüşümüyle ortaya çıkan maddeci toplum, bugün özellikle medyanın etkisiyle bir gösteri toplumu yaratmıştır. Gösteri toplumu ise insanları bir anlamda yalnızlığa itmektedir.

Maddelerin dünyası, kitle iletişim araçlarına kendi dilediği şekli verebileceği bir dönüşümün içerisinde. Bunun yanı sıra mesaj üreticileri de yeni kitle iletişim araçlarını kullanarak iletilerini hedef kitlelere etkili bir biçimde göndermektedir. Dolayısıyla iletişim araçlarındaki teknolojik gelişmeler toplumsal yapılarda, görünenin aksine karmaşık bir düzene neden olmuştur.

Bugün sermaye ve siyasal idari yapılanmalar bile kitle iletişim araçlarının gerektirdiği düzene göre şekillenmektedir. Medya da bu sürecin önemli bir parçasıdır. Basın yayın organlarının sermaye grupları ile olan bağlantıları ve bu durumun kitleler üzerindeki etkileri iletişim devrimlerinin, medya boyutunu anlaşılır kılmış vaziyettir. Teknolojiyle harmanlanmış medya, manşetleri, görüntüleri ve sözcükleriyle süslenmiş iletleri dahilinde toplumsal ve uluslararası olayları bile şekillendirmektedir.

Toplumların varlıklarını sürdürme biçimlerinin bir sonucu olarak tanımlanabilecek iletişim kavramı son derece dinamik bir biçimde gelişmektedir. Yazının bulunışundan, kağıdın üretilişine, matbaa devriminden, elektronik medya devrimine ve bilgisayar teknolojilerinin gelişimine kadar olan tüm süreçler, bu iletişimin bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Kitle iletişim araçları da iletişim devrimleriyle beraber geniş kitleleri etkisi altına almaktadır. Toplumsallaşmanın kaçınılmazı olan iletişim, insanlık dinamik bir biçimde gelişimin sürdürdüğü sürece var olmaya devam edecektir. Literatür taramasıyla oluşturulan ve söz konusu iletişim devrimlerinin bazılarını kapsayan bu çalışma, iletişimin toplum üzerindeki etkisini açıklamayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda yazılı iletişime geçişten elektronik devrime kadar olan sürecin iletişim araçlarını dönüştüren bazı parçalarını kapsamaktadır.

TEMEL İLETİŞİM DEVRİMLERİ VE TOPLUM

İletişim bireyler arasındaki anlaşmanın yanı sıra toplumlar arasındaki anlaşmayı ve uzlaşmayı da sağlamaktadır. Günümüzde yaşanan gelişmeleri anlayabilmek için toplumsal süreçlerin çok iyi değerlendirilmesi gerekmektedir. Sözlü kültürden yazılı ve basılı kültürlere geçiş toplumların yapılarında değişmelerin ve gelişmelerin gerçekleşmesini sağlamıştır. Kazanılan her yenilik toplumun her alanında kendini göstermektedir. Ekonomiden siyasete, sanattan bilime pek çok alan iletişim süreçlerinin gelişiminden etkilenmiştir. Bu kapsamda toplumu geliştiren iletişim süreçlerinin bazı belirleyici adımları olmuştur.

Örneğin iletişim dünyasında birbirini izleyen üç temel devrim bulunmaktadır. Bunlar yazının bulunmasını izleyen Chirografik devrim, matbaanın bulunmasını izleyen Gutenberg devrimi ve telgraf, radyo, televizyon ardından gelen Elektrik – Elektronik (Baldini, 2000: 5) devrim şeklinde sıralanmaktadır. Zamanla gelişen iletişim araçları göz önünde bulundurulduğunda, konuşma yoluyla bilgilerin aktarıldığı sözlü kültürlerden, yazının kullanıldığı yazılı ve basılı kültürlere geçişle beraber iletişim, toplum ve kültür alanlarında değişimler yaşandığı anlaşılmaktadır. Bu değişimler düşünce sistemlerinde de devrimlere neden olmuştur. Kitle iletişim araçlarının gelişimiyle beraber enformasyonun giderek daha hızlı bir biçimde aktarılması söz konusu olmuş, bu durum da günümüz tüketim toplumlarının oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Yazının bulunmasından matbaanın icadına, elektronik medyanın kullanımına kadar geçen sürede onlarca iletişim aracı var olmuş, toplumsal yaşamı kolaylaştıracak aletler icat edilmiş, uluslararası etkileşimler güçlenmiştir. Bu durum da toplumsal anlamda bir evrimin yolunu açmıştır. Toplumsal evrim kavramı yetişkinlerin öğrendiklerini, çocukların yeniden öğrenmek zorunda kalmadan taklit edip kendilerine kazandırmalarıyla; daha sonra ise erginlerin öğrendiklerini görenek, dil, yazı gibi yöntemlerle sonraki kuşaklara aktarmalarıyla (Şenel, 2004: 14) gerçekleşmektedir. Bu da biriken bilginin sonraki kuşaklarla paylaşılabilmesi vesilesiyle mümkün olmuştur.

İletişim, kültürün özelliklerini de yansıtan bir süreçtir. Bu süreci toplumsal koşullar çerçevesinde değerlendirebilmek için sözlü kültür geleneğinin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. İletişim alanının önemli bir evresini oluşturan sözlü kültür döneminde bilginin bellekte tutulabilmesi ve kavramların daha sonra tekrar hatırlanabilmesi için defalarca tekrarlanması gerekmiştir. Bilginin daha kolay hatırlanabilmesi için de dönemin koşulları çerçevesinde bazı araçlar geliştirilmiştir. "... Sözlü kültür insanları birçok bellek yardımcısı icad etmişlerdir. Bunların arasında en seçkinleri İnka'ların quipu'larıdır." (Baldini, 2000: 17) Bunun yanı sıra bilgiyi aktarabilmek için tekerlemelere ve atasözlerine de başvurulmuştur. Sözlü kültürlerde bellek kavramının son derece önemli olması, o dönemde güçlü bir belleğe sahip olanların oldukça bilgili sayılmalarını sağlamıştır.

İnka devletinde quipu yapımcıları bürokrasi için kayıt tutmaktadır. Bu kişinin bir gruptaki insanların ne kadarının askerlik hizmetine, ne kadarının madenlerde çalışmaya ya da başka gereksinimler için uygun olduklarını bilmesi gerekmektedir. Ayrıcalıklı bir bilgiyle çalışması (Ascher ve Ascher, 2014: 65) nedeniyle bu kişinin de toplum içinde ayrıcalıklı olduğu sanılmaktadır.

Bellek kavramı yalnızca fizyolojik bir gelişimin parçası değildir. Örneğin "Halbwachs, belleği biyolojik açıdan yani nöroloji ve beyin fizyolojisi açısından ele almaz, bunun yerine bireysel bir belleğin oluşması ve korunması için şart olan sosyal çerçeveyi koyar." (Asman, 2001: 39) Dolayısıyla sosyal çevre bilginin aktarılması sürecinde etkili olmaktadır. Öte yandan tarihi olayların hatırlatılması görevini de içerisinde barındıran kültürel bellek ise toplumlar için güçlü bir uyarıcı niteliğindedir. Çünkü kültürel belleğin yansımaları bir topluma ait olma bilinci ve toplumsal kimlik oluşturulmasında da görülmektedir.

İletişim arenasındaki sözlü dönemlerin kültürlerinde bilgilerin aktarılabilmesi için ritmik söz kalıplarına ihtiyaç duyulmuş bunlar için de şiirlerden yararlanma yoluna da gidilmiştir. Bu da belleğin bir sanat olarak algılanmasının yolunu açmıştır. Öte yandan "Yunan dünyasında Homeros'un şiiri uzun süre etkili iletişimin tek aracı olmuştur. Toplum düzenini korumak, siyasal mekanizmayı savunmak, yönetim ve eğitimi sağlamak için hep ona başvurulmuştur. Bu şiir, toplumun uyum ve sürekliliği için olduğu kadar bağlı olduğu eğitim sistemi için de önemli idi. Bütün kamu işleri ve genel ilkelerle yönetilen tüm işlemlerde ona başvurulmuşlardır." (Baldini, 2000: 19) Yazının henüz bulunmadığı zamanlarda da her toplumun kendine ait bir düzeni olmuştur. Bu düzeni yaratan da yine dönemin toplumsal koşullarıdır. Bu nedenle sözlü kültür dönemi incelenirken de zamanın şartları göz önünde bulundurulmalıdır. O şartlar ideolojiye verilen değer üzerinde bile etkili olmaktadır. Örneğin "Gramsci'nin ideolojilerle ilgili olarak belirttiği gibi, ideolojiler tarihsel bakımdan zorunlu oldukları oranda psikolojik bir geçerlilik de kazanırlar." (Hall, 1995: 109) İdeolojilerin toplum için 'zorunlu' olduklarının düşündürülebilmesi de önemli ölçüde kitle iletişim araçlarının etkili kullanılmasından geçmektedir.

En önemli organı kulak olan sözlü kültürde, tümce yapısı üstün tutulmaktadır. Ayrıca aşırıya da kaçan bu kültür yapısı tutucu ve geleneksel olarak değerlendirilmektedir. Sözlü kültür taşkın ve katımlıdır. Sözlü kültür insanı da soyut ve çözümsel olmaktan çok konumsal biçimde (Baldini, 2000: 11-16) düşünmektedir. Bireylerin toplumsal gereksinimleri değiştikçe iletişim süreçleri, yaşam biçimleri ve kullandıkları aletlerin amaçları da değişiklik göstermektedir. Uygarlıkların gelişiminde çığır açan yazının bulunmasının da aynı evrelerden geçtiğini söylemek abartılı olmayacaktır.

Sözlü kültürün ardından yazılı kültüre geçişle beraber uygarlıklar bir adım daha ileriye gitmiştir. Örneğin toplumsal ihtiyaçlardan doğduğu anlaşılan çivi yazısı önceleri muhasebe işlerinde kullanılırken daha sonra edebi metinleri yazmak için de kullanılır olmuştur. Bugün ise etki alanı bütün dünyayı kapsayan yazılı kültür artık uluslararası bir boyuttadır.

Yazılı kültür farklı uygarlıkların katkılarıyla bugüne gelmiştir. İlk yazılı belgeler İ.Ö. 4000 yıllarının ortasında görülmüştür. Yazıyı ilk bulanlar ise Mezopotamya’da yerleşmiş olan Sümerler olmuştur. Daha sonra İ.Ö. 3000’de Mısırlılar, İ.Ö. 1500’de Çinliler, İ.S. 50’de Mayalar ve İ.S. 1400 yıllarında Aztekler (Baldini, 2000: 23) kendi yazı yöntemlerini geliştirmiştir. Uygarlıkların gelişimi yazının bulunmasının yanı sıra farklı buluşlarla da desteklenmiştir. Mısırlılar tarafından kullanılan sıvı mürekkep, kağıt ve kalem de büyük iletişim devrimlerin yaşanmasına olanak sağlayarak tarihteki yerlerini almıştır. İşte tüm bunlar bugünkü iletişim çağının temellerini oluşturmaktadır.

Yazıyla beraber onu kullanan uygarlıklar görülmemiş bir büyüklüğe ve karmaşıklığa ulaşmıştır. İlk yazılar öncelikle ekonomik ve politik amaçlar için kullanılmış, bu yazı sistemindeki her bir işaret konuşmayı değil, düşünceleri, nesnelere ve eylemleri temsil etmiştir. En sonunda Mısır ve Babil gibi yerlerde yazıda akustik bir boyut ortaya çıkmıştır. Örneğin hiyeroglif bir resim veya bir çiviyazısı karakteri, temsil ettiği nesneyi değil, nesne söylendiğinde ortaya çıkan sesi (Crowley ve Heyer, 2014: 78) belirtmektedir.

Yazılı kültüre geçişle beraber sözlü dönemin özelliklerinden bazıları önemini yitirmeye başlamıştır. Artık enformasyon kayıt altına alınabildiği için yazılanlar söylenenlerden daha önemli bir hale gelmeye başlamıştır. Bu çerçevede bellek de eskisi kadar önemli olmaktan çıkmıştır. Bu gelişimde elbette kağıdın icadının payı da bulunmaktadır.

Kağıdın bulunmasının ardından el yazmalı iletişim dönemi parlamaya başlamış, bunun ardından dünyanın en önemli kütüphaneleri yavaş yavaş gün yüzüne çıkmıştır. İlk kütüphaneler de Milattan Önce 3. yüzyılda kurulmaya başlamıştır. Bu kütüphanelerden bazıları da İskenderiye ve Bergama kütüphaneleridir. El yazmalı iletişimin ardından toplumsal anlamda çok büyük devrimler yaşanacağı öngörülmüştür. Örneğin “Voltaire bile kitap alıp okumaya başlayacak olan köylünün çifti-çubuğu terk edeceğini yazmakta idi.” (Oskey, 2000: 46) Ancak toplumların ve iletişim süreçlerinin gelişimi elbette her şartta sancısız gerçekleşmemiştir. Özellikle Ortaçağda kilisenin otoritesi büyük baskılara neden olmuş ve kutsal kitaplar okunup yazılabilecek tek eserler olarak algılanmıştır. Bu durum ise okuma yazma oranının yaygınlaşmasının önünde bir engel oluşturmuştur. Bu nedenle okuma yazma bilenler genelde din adamları, soylular ve iktidar sahipleri olmuştur.

Ancak egemenlerin baskısı hiçbir dönemde uzun soluklu olmamıştır. O nedenle bir süre sonra kitaplar yaygınlaştıkça, okuma yazma oranlarında artış yaşanmış, dönemin otoritelerinin tahtları da sallanmıştır. Tüm bu süreçlerin ardından tipografik kültüre geçilmiş ve iletişimde yeni bir devrim daha meydana gelmiştir. Gutenberg’in 15. yüzyılda oynar harfli matbaayı geliştirmesi yaşamın her alanında etkisini derin bir biçimde göstermiştir. “Matbaanın icadının yeni bir çağı başlattığı düşüncesi eskidir. Yeni teknik kendi içinde önemli bir yere sahip olarak matbaa, barut, ve pusula üçlüsünün bulunmasının yeni bir çağın başlangıcına işaret ettiğini söylemek daha doğru olacaktır. İngiliz filozof Francis Bacon (1561-1626) bu üç icadın tüm dünyanın çehresini ve tüm yapıyı değiştirdiğini söylemiştir.” (Briggs ve Burke, 2004: 27-28) Matbaanın bulunmasıyla beraber el yazmalı eserler eski önemini yitirmiştir. Bu da göstermektedir ki uygarlığı daha ileriye götüren her atılım öncekilerden beslense de öncekileri daha önemsiz kılabilmektedir.

İletişim araçlarında yaşanan gelişmelerle beraber dünyanın çehresi değişmeye devam etmiştir. Örneğin sözlü kültürün ardından gelen el yazmalı kültür iletinin aktarılmasında önemli bir dönüm noktası olurken, tipografik kültür ise bütün bu iletişim devrimlerini daha kalıcı kılmıştır. Tipografik kültüre geçişle beraber, özellikle kopyalamanın mümkün olmasıyla yazım biçimlerinde çok başlılık yerini daha tek biçimli ve türdeş bir anlayışa bırakabilmiştir. Öte yandan matbaanın icadıyla başlayan bu yeni kültür kendini 'modern' olarak tanımlayan 'Batı' dünyası için bir dönüşüm sağlamıştır. "Myron gilmore'a göre oynar başlı harfli matbaanın icadı ve gelişimi Batı uygarlığının entelektüel yaşamında en köklü devrime neden olmuş, düşüncelerin biçimlenmesi ve yaygınlaşmasında yeni ufuklar açmıştır. Ve etkisi en sonunda insan davranışlarının her alanında kendisini göstermiştir." (Baldini, 2000: 59) Bu kültür okuma yazma alışkanlıklarının aslında toplumun her kesimine yayılmasına zemin hazırlamıştır.

İletişimde devrim yaratan matbaanın icadıyla beraber bilgi kaynaklarının çoğaltılması mümkün olabilmiş, dolayısıyla bilginin aktarımı da daha kolay bir hale gelmiştir. Kitle iletişim araçlarındaki bu büyük gelişim bir süre sonrada "bilgi toplumu" kavramının doğmasına neden olmuştur. Basım alanındaki bu dönüşüm toplum tarafından da ilgiyle karşılanmıştır. Artık kitapların etki alanı yaygınlaşmaya başlamış, dolayısıyla halka açık kitaplıklar da gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. Otoriter rejimlerin sınırsız gücünün sorgulanmasına da neden olan bütün bu gelişmeler elbette egemenler tarafından sınırsız bir hoşgörülle karşılanmamıştır. Bir süre sonra sansür ve yasaklamalar kendini göstermiş, bunun ilk örneklerinden birini de Roma Engizisyon'u oluşturmuştur. Kilise tarafından 1559 yılında yayınlanan "Index Librorum Prohibitorum" adlı yasaklı kitaplar listesi otorite kanadındaki tepkinin bir göstergesi olarak algılanmaktadır.

Ortaçağ'ın dini otoritesi sanat kavramının şekillenmesinde de belirleyici olmuştur. Ortaçağ'ın ilerleyen zamanlarında sanat, papalığın dünyevi yöneticiler üzerindeki otoritesini halka ilan etmek amacıyla çeşitli biçimlerde kullanılmıştır. İmparatorlar ve papalık karşıtları sık sık çok büyük bir tahtta oturan muzaffer bir din adamının ayakları altında ezilirken gösterilmiştir. Daha sonra papaların izin verdikleri her sanat eserinin bir yerinde tasvir edilmesi (Burke ve Ornstein, 2014: 119) gelenek haline gelmiştir.

Öte yandan tüm yasaklama girişimlerine karşı iletişimin sistemli bir biçimde devam etmesi engellenememiş ve yasadışı basımlarla beraber el altından okumalar devam etmiştir. Öte yandan iletişim devrimleri incelendiğinde bilgi akışının önceleri ticari yolları izlediği görülmektedir. "Okuma ve yazmanın ayrı ayrı öğretildiği erken dönem Avrupa'da yazı öncelikli olarak ticari yaşamda gerekliydi. Hesap yapabilmek ve yazı yazabilmek tüccarlar için büyük bir önem taşıyordu. Dördüncü ve beşinci yüzyılda Floransa'dakine benzer olarak özel hesaplama okullarında yazı ve aritmetik öğretiliyordu." (Briggs ve Burke, 2004: 44) İletişim alanı bu denli büyük gelişimler gösterirken, bir yandan da fiziksel sorunlar kendini göstermeye başlamıştır.

Özellikle 16. ve 17. yüzyıllarda iletişimin fiziksel boyutu problem yaratmaya başlayınca posta sistemlerinin kurulması da gecikmemiştir. Posta sistemi dağıtım alanında rahatlamaya neden olunca da yeni bir icadın yolu açılmıştır. 19. Yüzyıla gelindiğinde dünya elektrikli telgrafla tanışmaya başlamış böylece mesajın ulaşımında geleneksel yöntemlerin etkileri kırılmıştır. Basım ve dağıtım alanında yaşanan bu gelişmeler basımevlerinin yaygınlaşmasını da tetiklemiştir. Bir süre sonra eser sahibi ile eseri basan işletmeler arasında bazı kurallar gündeme gelmiş bu da günümüzdeki "telif hakkı" kavramının doğmasına olanak sağlamıştır.

Bu alanda karşımıza çıkan ilk yasal hükümler 1709 tarihli İngiliz Copright Act ve bunun Fransa'daki benzeri olan 1793 tarihli yasa olmuştur. Bu yasa yazarın ölümünden sonra iki yıllık korunma süresi (Baldini, 2000: 71) tanımaktadır. Basım alanında yaşanan bu gelişmeler beraberinde fikirleri özgürce ifade edebilmenin yollarını açmıştır. Böylece liberalizmi kavramı gelişme göstermiştir. "15. yüzyıl sonrasında gelişen basım teknolojisi özellikle 17. Yüzyıldan başlayarak dönemin burjuva devrimlerinin bireyci, özgürlükçü, eşitlikçi, demokratik katılıma yönelik ekonomik yapılanmasına uygun düşmektedir. Herkes düşüncesini özgürce yayabilmelidir. Düşüncesini yaymak isteyenler bir gazete çıkarma özgürlüğüne sahip olabilmelidir. Bunlar liberal düşünce sisteminin kaçınılmaz

sonuçlarıdır.” (Gönenç, 2003: 63) Farklı zaman dilimlerinde yaşanan bütün bu gelişmeler iletişim kavramını yalnızca bireylerin günlük yaşamını ilgilendiren bir alan olmaktan çıkarmış, toplumsal, ekonomik ve siyasal yapılanmalarını da dönüştürmüştür. Bu kapsamda yüzlerce yıl önce yaşamış olan topluluklar ile bugünün toplumların aynı dinamiklere sahip olduğunu belirtmek ve aynı iletişim ortamlarını kullandıklarını söylemek çok da gerçekçi bir yaklaşım olmayacaktır. Nitekim bugün iletişimin geldiği nokta yüzlerce yıl öncesinin çok daha ötesinde bir niteliğe bürünmüştür.

İletişimde yaşanan gelişmeler gazete ve dergilerin de yayılmasına olanak sağlamıştır. Bu araçların kamuoyu üzerinde yarattığı etkiler onları daha da önemli kılmıştır. Basının gelişimi onun, sivil özgürlüklerin savunucusu olarak görülmeye başlamasını da beraberinde getirmiştir. Kimi zaman bu gücün siyasal bir güce dönüştüğünü söylemek de mümkündür. Onlarca yıl önce verilen özgürlük mücadelelerinde basının da payı olduğunu belirtmek yanlış bir kanı olmayacaktır. Bu kapsamda “18. Yüzyıl gazetenin ve gazeteciliğin gelişim çizgisini değiştiren olayların başladığı yüzyıldır. Fransız ihtilali ve Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nın ortak paydası “basının özgür olması” anlayışıdır. Bu Amerikan Bağımsızlık Bildirisi'ne ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne giren temel ilke olma özelliğini taşımaktadır.” (Gönenç, t.y.: 81) Bu ilke basın özgürlüğü kavramının gelişmesine zemin hazırlamıştır.

İletişim dünyasındaki hızlı gelişim yeni iletişim ortamlarının doğmasını tetiklemiştir. Radyo ve televizyonun icadı, bilgisayar teknolojilerinin gelişimi iletişimin daha hızlı ve daha etkili bir boyuta ulaşmasına olanak sağlamaktadır. Tüm bunlar kitle iletişim araçlarının dünyayı şekillendirmelerinde büyük adımlar olarak karşımıza çıkmaktadır. 20. yüzyılda gerçekleşen ilk radyo yayınları iletinin aynı anda onlarca insana ulaşabilmesinin yolunu açmış, televizyonun hayatımıza girmesiyle beraber de dünya ‘global bir köy’ haline gelmiştir. McLuhan “1960’larda modern elektronik iletişim araçlarının; özellikle televizyonun dünyayı tek bir Evrensel Köy’e dönüştüreceğini savunmaya başlamıştır.” (Oskay, 2000: 207) Bu global köyün gelişiminde elbette demiryollarının yaygınlaşması ve telgrafın icadı da etkili olmuştur.

İletişim araçlarındaki gelişme görsel bir şölenin de tetikleyicisi olmuştur. Niepce, Fox Talbot ve Maxwell gibi isimlerin kamera ve fotoğraf makinelerini bulabilmek için yaptıkları çalışmalar görsel bir devriminin temelini oluşturmuştur. Bu gelişmelerle beraber iletinin aktarılmasında görüntü de önemli bir parça olmuştur. Bu gelişim elbette görsellerin çok önemli olduğu televizyon dünyasının gelişimi için zemin hazırlamıştır.

İlk çağ toplumlarının günümüze oranla ilkel sayılabilecek iletişim biçimlerinden bugüne, onlarca alanda değişim ve dönüşüm meydana gelmiş, tüm bu süreçler de toplum yapılarında etkilerini göstermiştir. Dünya üzerinde ulaşımın çok zor şartlarda sağlanabildiği yüzyıllar artık geride kalmıştır. Bir zamanlar gemilerle mektuplar taşınırken artık dijital teknolojiler yeryüzündeki yerlerini alarak, bilgisayar tabanlı sistemlerin güçlenmesine neden olmuştur. Bu sistemlerin ortaya çıkışı da kimi zaman aniden olabilmektedir. “İletişim içinde kontrolü hep ellerinde tutabileceklerini düşünen bireyler ve organizasyonlar birçok sürprizle karşılaşmıştır. Bir mucit yıllar süren zahmetli çalışmaların ardından elde ettiği milyonluk patent gelirini tam saymaya başladığında başka bir mucit yeni ve biraz daha iyi bir aygıtın patentiyle” (Cowen, 2014: 456) ortaya çıkabilmektedir. O nedenle bundan sonra da iletişim tarihi içerisindeki yerini ivedilikle alacak olası araçlara keskin sınırlar çizilebilir mümkün görünmemektedir.

Öte yandan her ne kadar bugün bir internet çağı yaşansa da televizyon bir dönemin en etkili aracı konumunda bulunmuştur. Çeşitli ihtiyaçlar nedeniyle farklı eğitim ve kültür grubuna mensup bireyler bu kutunun etrafında zaman geçirmiştir. Bu durum televizyonların ticari birer işletme olmasının yolunu açmış ve çeşitli ülkelerde medya krallarının doğmasına neden olmuştur. Öyle ki araştırmacılar televizyonların öldüresiye eğlendiren bir araç olduğu savı üzerinde durmuştur. Kimilerine göre “... yazının bulunmasından matbaanın icadına kadar beşbin yıl geçmiş olmasına karşın, matbaanın icadından elektrik ve elektronik medyaların kullanılmaya başlamasına kadar geçen süre dört yüz yıl bile değildir. En çok dikkati çeken şey ise günümüzün en belirgin niteliğinin gerçek bir medya patlaması olmasıdır” (Baldini, 2000: 6) Ancak medya etkileri dönemsel olarak farklılık

gösterebilmektedir. Örneğin İkinci Dünya Savaşı ile beraber pek çok ülkede özellikle radyolar kitleleri etkilemede önemli bir araç olurken, bugün bu araç etki bakımından yerini internete bırakmış durumdadır. Merkez medyanın bir parçası olan televizyon ve hızlı bir haber alma aracı olan internet mesaj iletim süreçlerinde önemli bir paya sahiptir. Bu araçlar kimi zaman karar vericiler ve yasa yapıcılar üzerinde bile etkili olabilmektedir. Çünkü toplum artık bu araçlardan bağımsız değildir.

İLETİŞİM DEVRİMLERİNİN BAZI ÖNEMLİ SONUÇLARI

Sözlü iletişimden, yazılı ve basılı iletişime geçilmesi toplumsal yenilikleri de beraberinde getirmiştir. Özellikle yazılı iletişimle beraber insanlık geri dönüşü çok da mümkün olmayacak bir yola girmiştir. Teknolojik gelişmelerin de katkılarıyla 12. yüzyılın başlarından itibaren kentlerin oluşması toplumsal ve kültürel değişimlerin yaşanmasını tetiklemiştir. Bu süreçten itibaren yaşanan gelişmeler uluslararası etkileşimlerin güçlenmesine olanak sağlamıştır. Bir süre sonra da sermaye kavramı mevcut sınırları aşmış ve dolayısıyla kapitalizmin doğuşu kaçınılmaz olmuştur. Bu doğum da toplumsal değişimlerin en büyük tetikleyicilerinden biri olmuştur.

Kapitalizmin doğuşunda elbette sanayi devriminin de payı bulunmaktadır. Sanayi devrimi ile beraber insan emeğinin yerini büyük ölçüde makine gücü almaya başlayınca toplu üretime geçiş kaçınılmaz olmuştur. Seri üretim kavramı ticaret hacmi için olumlu sonuçlar doğurmuş ancak toplumsal bazı problemleri de beraberinde getirmiştir. Firmalar arasındaki rekabet arttıkça işçi haklarının zayıflaması söz konusu olmuştur. Bu durum kapitalizmi güçlendirmiş ancak yoksul kitlelerin büyümesine neden olmuştur. İşsizlik kavramı modern dünya düzeni içerisindeki yerini almış, bunun akabinde karşıt atılımlarla beraber grev, toplu sözleşme gibi talepler de belirgin bir hale gelmeye başlamıştır. Dolayısıyla bütün bu yaşananlar teknolojik ilerlemenin toplumsal dönüşüm üzerindeki etkisini de gözler önüne serer nitelikte olmuştur.

Kitle iletişim araçlarının etkileriyle de oluşan toplumsal biçimler kültür ve sanat üzerinde bazı etkilere sahip olmaktadır. Bu etkiler kültürü meydana getiren bireylerin akıl ya da cesaret gibi kavramları kullandığı bir sistemin parçası olmaktadır. Farklı zamanlarda askeri, demokrasi, tiranlık gibi farklı yönetim şekillerinin uygulandığı sistemlerde sanatın değeri de söz konusu sisteme göre belirlenmektedir. Aşağıda yer alan tabloda toplumsal biçimler var olan kuralları, kültür kavramı bu kuralların rasyonalizasyon yollarını, sanat ise sunma tarzını göstermektedir.

TOPLUMSAL BİÇİMLER	KÜLTÜR	SANAT / RETORİK
En İyi Kural	Düzen – Akıl	Ölçü – Sınır
Askeri Kural	Kudret - Kahramanlık	Onur – Utanma – Gurur
Zenginin Kuralı	Refah – İncelik	Lüks – Gösteriş
Demokrasi	Eşitlik – Cesaret	Bayağılık – Demogoji – Kayıtsızlık
Tiranlık	Yöneticinin Tanrılaştırılması	Terör – Gösteri – Sirk

(Türkoğlu, 2003: 102)

Bir zamanlar askeri düzenler içerisinde yer alan toplumlar, kahramanlık kavramını bir kültür haline getirmiş, sanatta ise onur ve gurur kavramları yer bulmuştur. Demokrasi ile beraber ise eşitlik ve cesaret kavramları toplum geneline yayılmıştır. Tiranlık uygulamalarında ise yönetici her şeyin

üzerinde bir güç konumunda bulunduğu için, sanatın bile özgürce ifade edilemediği düzenler yaşamak durumunda kalmıştır. Kendi çağları içinde değer kazanan bütün bu dönemler, geliştirilen her iletişim aracıyla beraber bir dönüşüm yaşanmış ve nitekim içinde bulunduğumuz iletişim çağının yapı taşlarını oluşturmuştur.

Tüm bunların yanı sıra hesap makinelerinin icadı, lazer ışınlarının hayatımızın her evresine yerleşmesi, fotoğraf makinelerinin gelişmesi, uydu sistemlerinin kullanımı insanlık için bambaşka iletişim ortamları doğurmuştur. Bu yeni teknolojiler toplumsal gereksinimlerin de sürekli artmasına neden olmuş ve her bir yenilik toplum karşısında yetersiz kalarak bir süre sonra başka bir yeniliğin daha aranır olmasına zemin hazırlamıştır. İletişim alanında yaşanan gelişmeler ve değişimler toplumsal arenada yeni kavramların doğuşunu tetiklemiştir. 1 Mayıs 1988 yılında Marxism Today yazı kurulunun düzenlediği bir seminerle “Yeni zamanlar projesi” gündeme getirilmiş ve aslında yeni bir dünya düzenine girildiğinin de sinyalleri verilmiştir. “Yeni zamanlar tezi dünyanın yalnızca nicelikte değil nitelik olarak da değişmekte olduğu, öteki ileri kapitalist toplumların giderek bölünmüşlük, farklılaşma ve parçalanmayla nitelenir hale geldiği; dahası modern kitle toplumlarını niteleyen şeyin homojenleşme, standartlaşma ve ölçek ekonomileriyle örgütleri olduğu yolundadır.” (Hall ve Jacques, 1995: 16) Artık yapılması gereken iletişimi ve toplumsal dönüşümü gözler önüne sererek bu yeni dünyayı daha anlaşılır kılmaktır.

Sanayinin gelişimiyle beraber dünya, salt buhara dayalı üretim yöntemlerinden elektrik, gaz ve petrole dayalı yeni teknolojilere geçmiştir. Henry Ford’un öncülüğünü yaptığı ve seri üretim olarak tanımlanabilecek Fordizm bunun en gerçekçi örneklerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Artık emek ve sermaye arasındaki düzenlemeler rekabetçi şirketlerin çoğalmasına neden olmuş ve dünya açık bir pazar halini almıştır.

Artık ilkçağların tarım toplumları ile günümüzün sanayi toplumların aynı olduğunu ifade etmek doğru bir yaklaşım olmaktan uzak kalmaktadır. Bugün postmodernizm kapitalizmle yan yana var olarak, sanattan toplum yaşamına kadar her alanda etkisini göstermektedir. Ayrıca bir zamanlar kralların, derebeylerin, burjuva topluluklarının egemen olduğu ülkeler ve bölgeler de artık birbirinden farklı ideolojik yönetimlere ev sahipliği yapmaktadır. “... yeni çağ siyasal düşüncüsü, sanayi çağı insanının bilimsel düşünce biçiminin bir ürünü olarak, siyasal olayları neden- sonuç ilişkilerini araştırarak açıklamak, siyasal görüşleri bunlara dayanarak ve rasyonel kalıplar içerisinde sunmak çabasında olan bir düşüncüdür.” (Şenel, 2004: 276) Dolayısıyla bu düşüncünün şekillendirdiği dünya da artık iktidarı koşulsuz şartsız kabullenen bir düzen içerisinde değildir. Bu çerçevede gelişen dünya düzeni kültürel alanda da farklılıklara sebep olmuştur.

Gelişen toplum kültür öğelerini de ya kendi potasında eritmekte ya da günün şartlarına uyum bir biçimde şekillendirmektedir. Günümüz toplumlarında kültürün maddesel boyutu ön plana çıkmaktadır. “Kültür artık üretimin ve şeylerin katı dünyasına dekoratif bir ekleme, maddi dünya pastasının üstündeki krema değildir. Artık sözcük, dünya kadar maddidir.” (Hall, 1995: 118) Kültürün yeni hali toplum içerisindeki insanın konumunu da yeniden sorgulanır hale getirmiştir.

Bugün kadınlar da siyasal ve ekonomik düzen içerisinde yerini almakta dolayısıyla avcılık ve toplayıcılığın yaygın olduğu düzenlerden çok da eser kalmamaktadır. Ancak teknolojik devrimler toplumsal devrimleri tetiklese de yeryüzündeki bütün toplumlarda aynı ölçüde etkili olamamaktadır. Hukuk devleti olarak tanımlanabilecek yapıların yanında, insan haklarına saygısı olmayan rejimler de varlığını korumaktadır. Birinci ve ikinci dünya savaşları, Hitler’in soykırımı ya da Afrika ülkelerinde yaşanan açlık madalyonun öteki yüzünü de düşündürmektedir. Teknoloji kullanılarak geliştirilmiş olan toplumlar, bu gelişmişliğin paylaşımında pek de istekli olmamaktadır. Toplumların siyasal ya da ekonomik olarak sömürülmesi şekil değiştirmiş olsa da varlığını sürdürmektedir.

Bütün olumlu yanlarına rağmen, karşılıklı etkileşime dayalı olan iletişim var olma nedenine aykırı bir biçimde insanı da yalnızlaştırmaktadır. “Tocqueville’de, insanlar arasındaki ilişkilerin genişliğinin artmasına karşılık, yoğunluğunun ve derinliğinin azaldığını; insanı kendi kalbinin yalnızlığı içine hapsettiğini; yeni eşitliğin, insanları aralarında bir bağ olmaksızın öylece yan yana koyduğunu

söyleyebilmiştir.” (Oskay, 2000: 17) Artık internet ağları içerisinde hapsolmuş insanlık için ‘kalabalıklar içerisinde yalnız bir madde’ yakıştırmasında bulunmak çok da yanlış olmayacaktır.

İletişim devrimleri toplumlar üzerinde küresel bir bağlılık durumu da yaratmaktadır. Modern devletler kapitalizmin tırmanışıyla beraber küresel bağlılıklara da meyilli hale gelmiştir. Küreselleme derinleştikçe de ulus devletlerin çöktüğü yönündeki tartışmalar hız kazanmıştır. Kimilerine göre “küresel karşılıklı bağlantıların yoğun bir biçimlenişi onaltıncı yüzyıl sonlarında dünya ekonomisinin başlangıç genişlemesi ve modern devletin doğuşundan beri görülmeye başlandı. Bununla birlikte, örneğin, özellikle 1945’ten beri hızla gelişmekte ve egemenliğin geleceği açısından önemli sonuçlar doğurmakta olan uluslararası örgütlenmelerin artışında görüldüğü gibi küresel karşılıklı bağımlılık biçimlerinin çok sayıda yeni boyutları bulunmaktadır.” (Held, 1995: 190) Bu bağımlılıklar güvenlik gerekçesi adı altında da sistematik bir biçimde toplanmaktadır. NATO gibi bir güç odağının oluşturulması bunun en büyük örneklerindedir. ABD ve dönemin SSCB’si arasındaki soğuk savaşın tetiklediği bu oluşumların yanı sıra hukuk ve sivil toplum arenası da küresel yansımalarından nasibini almıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Uluslararası Af Örgütü’nün oluşturulması da bunlara örnek teşkil etmektedir. Bu oluşumların da ışığında dünya artık uluslar üstü bir hal almış durumdadır. 19. yüzyılla beraber yoğunlaşan bütün bu gelişmeler sanatta da devinimlere neden olmuştur. İlk çağlarda yoğun ölçüde hissedilen toplum çıkarı bu alanlarda da yerini birey çıkarına bırakmıştır. Artık popüler ve çabuk tüketilen ikonlar yaratılmakta ve bu ikonlar iletişim araçları vasıtasıyla toplumun her kesimine ulaştırılmaktadır. Ayrıca televizyonların yarattığı sahte kahramanlar, gerçekliğin yerini doldurmakta bu da sanal bir yaşamın yükselmesine neden olmaktadır.

Birey hayatını etkileyen bütün bu dönüşümler yaşanırken, elbette toplum ortaçağda olduğu gibi bir zorlamanın altında karar vermemektedir. Bugün bireylerin sisteme büyük ölçüde bilinçli bir katılımı söz konusudur. “Horkheimer ve Adorno kişilere kendi toplumsal konumlarının değiştirilmezliğinin benimsetilmesi için, eski çağlarda olduğu gibi zor gücünün değil artık Bilinç Endüstrisinin kullanıldığını, günümüz sanayi toplumlarında kişilerin düş kurmasının bile olanaksızlaştığını ileri sürmektedir.” (Oskay, 2000: 240) Bu yeni düzen bireylerin yanı sıra kentlerin var olma şeklini bile etkilemektedir. Artık devletler kentleri bile dünya pazarına sunmaktadır. Bugün görsel özellikleri ön plana çıkarılan şehirler ‘dünya markası’ adı altında pazara sunulmakta, moda, ticaret ve turizmin merkezi konumuna getirilmeye uğraşmaktadır.

İletişim ortamlarının gelişiminin etki ettiği bir diğer alan ise siyasettir. Kitle iletişim araçları ve dönemin koşulları siyasal aktörlerin ve partilerin konumları üzerinde belirleyici olmuştur. Örneğin “... 1930’lardan ve özellikle ikinci Dünya Savaşı’ndan sonra sosyalist partiler, iktidarı halka vermek adına politikayı bir meslek olarak ve toplumu yeniden biçimlendirmeyi de bir iyi idare sorunu olarak ele aldılar. Dönüm noktası 1950’lerde geldi; sivil toplumda, örneğin, işçiler ve tüketiciler için en az politik hak tanımış olan hükümetler en çok işlevsiz kalanlar oldular.” (Benton, 1995: 259) İçinde bulunduğumuz yıllarda ise hükümetleri değerlendirmek daha karmaşık bir hal almaktadır. Kimi ülkelerde ekonomik refah durumları hükümetlerin seçimini belirlerken, kimi ülkelerde ise siyasal çekişmeler, iç huzursuzluklar seçimler üzerinde etkili olmaktadır.

İnsan gelişmesini sürdürdükçe, iletişim ortamları ve araçları da aynı ölçüde gelişmeye devam edecektir. Bu gelişim birey hayatını ilgilendiren bütün alanlarda kaçınılmaz etkilere sahip olacaktır. Bugün içinde bulunduğumuz çağ, daha önceki yüzyılların iletişim devrimlerinin bir sonucudur. Dolayısıyla yarının iletişim alanında nasıl bir dünya düzeni yaratacağı da olası iletişimsel gelişmelerin sonucunda belirlenecektir.

SONUÇ

Toplumsal yapı içerisinde varlığını sürdüren insan, iletişim devrimleriyle beraber kültürel bir dönüşüme uğramıştır. Bir yandan devasa bir iletişim ortamına kavuşmuş, diğer yandan da kalabalıklar içerisinde yalnızlaştığı bir düzenin parçası olmuştur.

Gutenberg devrimiyle beraber iletişim alanında önemli gelişmeler yaşanmış ve kitlesel okuma yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu durum ekonomik, siyasal, sosyal yeniliklerin de tetikleyicisi olmuştur.

Yazı, matbaa gibi iletişim devrimlerinin toplumsal sonuçları dönemsel olarak farklılıklar göstermektedir. Örneğin iletişim ortamları ve araçlarında yaşanan değişimler halk tabakası tarafından ilgiyle karşılanırsa da bazı egemenler bu gelişmeleri endişeyle karşılamıştır. Özellikle Ortaçağ düzeninde kitapların yasaklanması bile söz konusu olmuş, ancak yine de bu devrimlerin yaygınlaşmasının önüne geçmek mümkün olamamıştır. Yöntem olarak, literatür taraması ışığında iletişim araçlarına dair çalışmaların tarihsel şeması üzerinden hareket edilen bu çalışmada, bu araçların gelişiminin toplumsal etkileri göz önünde bulundurulmuştur. Çalışma neticesinde kitle iletişim araçlarının toplumsal dönüşümler üzerinde ciddi etkileri olduğu saptanmıştır.

Bu etkiler ışığında belirtmek gerekir ki; içinde bulunduğumuz iletişim çağı, bugün bulunduğu noktaya birbirini tetikleyerek ilerleyen iletişim devrimleri sayesinde ulaşabilmiştir. Her bir iletişim ortamı, toplumun daha fazlasını istemesi nedeniyle yeni bir devrimi tetiklemiş ve dünya sırasıyla sözlü iletişim, yazılı iletişim, basılı iletişim evrelerinden geçmiştir.

İletişim ortamlarının gelişmesinin de etkisiyle, ilk çağların tarım toplumlarından günümüzün sanayi toplumlarına geçiş yapılması toplumsal ve siyasal düzenlerin değişmesini de sağlamıştır. Bir zamanlar krallar yeryüzünde hüküm sürerken, bugün nispeten demokratik yönetimler varlığını sürdürmektedir. Bu yönetimler de uzun soluklu olabilmek için kitle iletişim araçlarının gücünden sonuna kadar faydalanma yoluna gitmektedir.

Dünyanın kitle iletişim alanında yaşadığı gelişmeleri saptayan bu çalışmada sözlü iletişim döneminde kendini şiirler, efsanelerle bir sonraki kuşağa aktaran dünyanın, matbaanın icadıyla beraber okur yazar oranının arttığı bir çağı yaşadığı tespit edilmiştir. Bu çağın varlığı ise egemenlerin kısıtlama çabalarını beraberinde getirmiştir. Roma Engizisyonu, Index Librorum Prohibitorum ile beraber sansür kavramının yaygınlaşmasına neden olmuş ancak insanlığın bilgi paylaşımına engel olamamıştır.

İletişim devrimlerinin toplumun kültürel yapısında da değişimlere neden olduğunun belirlendiği çalışmada, dünyanın 20. yüzyıla beraber 'yeni zamanlar' kavramını konuşmaya başladığı ve artık yeni bir dünya düzeninin parçası olduğunu kabul ettiği görülmüştür. Bu yeni düzende dünyanın sadece nicelik değil, nitelik olarak da değiştiği vurgulanmış ve giderek homojen ve standart bir hale geldiği ifade edilmiştir. Bu düzenden kültür kavramı da nasibini almıştır. Kültürün bir parçası olan sözcük bile artık dünya kadar maddi bir hal almıştır. Öte yandan insan ilişkilerindeki derinlik azalmış ve insan giderek yalnızlaşmaya başlamıştır.

Kitle iletişim araçlarında yaşanan gelişmelerin tetiklediği bütün bu dönüşümler uluslararası etkilere de sahip olmuştur. Kimilerine göre bu gelişmeler ulus devletlerin zayıflamasına neden olmuş ve ulus üstü yapılanmaların doğmasını tetiklemiştir. Bu yapılanmalar arasında en belirgin olanlardan biri de sivil toplum örgütleridir.

İletişim devrimleri toplumların küresel bağlarla bir araya gelmesinin yolunu da açmaktadır. Özellikle İkinci dünya Savaşı'ndan sonra sivil toplum, hukuksal ve askeri düzenler arasındaki mekan sınırı ortadan kalkmış Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, NATO gibi oluşumlar bu gelişmenin akabinde yükselmiştir. Bu oluşumlar elbette sözlü bir iletişim şekliyle devrimine başlayan insanın, yaşadığı iletişimsel serüvenin bir parçası olmuştur. Başlangıçta bir sonraki kuşağa kendini anlatabilmek için şiirlerden, efsanelerden yararlanan insan artık yazı, matbaa ve internet gibi devrimlerin ardından devasa bir iletişim çağının içerisinde yaşamaktadır.

İletişimin tarihsel gelişimini öğrenmek isteyen araştırmacılara kaynak oluşturabilecek olan bu çalışma da göstermektedir ki, dünya döndükçe, insanın ve iletişimsel çevrenin gelişmesinin önüne set çekmek mümkün olmayacaktır. Ulaştığı her yenilikle, daha fazlasının olabileceğini gören insan bütün yaratıcılığının ışığında yeni icatların peşinden koşmaya devam edecektir. Bu durum da bizi bekleyen başka iletişim çağlarının sinyallerini vermeyi sürdürecektir. Yapılması gereken ise teknolojik gelişmelerin karşısında durmak yerine, bu gelişmelerden çağın bir gereği olarak faydalanma yoluna gitmektir.

KAYNAKÇA

- Ascher, M., Robert A. (2014). “Yazısız Uygarlık – İnkalar ve Quipu”, *İletişim Tarihi*, (Çev. Berkay Ersöz), Ankara: Siyasal Kitabevi, s.58-65.
- Assman, J. (2001). *Kültürel Bellek*, (Çev. Ayşe Tekin), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baldini, M. (2000). *İletişim Tarihi*, (Çev. Gül Batuş), İstanbul: Avcıol Basım Yayın.
- Benton, S. (1995). “Partinin Çöküşü”, *Yeni Zamanlar*, Ed. Stuart Hall, Martin Jacques, (Çev. Abdullah Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, s. 257-272.
- Briggs, A., Peter B. (2004). *Medyanın Toplumsal Tarihi*, (Çev. İbrahim Şener), İstanbul: İzdüşüm Yayınları.
- Burke, J., Robert O. (2014). “Orta Çağda İletişim ve İnanç”, *İletişim Tarihi*, (Çev. Berkay Ersöz), Ankara: Siyasal Kitabevi, s.117-126.
- Cowen, R. S., (2014), “Elektronğin Toplumsal Gelişimi”, *İletişim Tarihi*, (Çev. Berkay Ersöz), Ankara: Siyasal Kitabevi, s.456-466.
- Crowler, H., Paul H. (2014). “Batı’da Okuryazarlık Geleneği”, *İletişim Tarihi*, (Çev. Berkay Ersöz), Ankara: Siyasal Kitabevi, s.77-79.
- Gönenç, Ö. (t.y.). “Küresel Dünyanın Yeni Sömürü Silahı”, *İ.Ü. İletişim Fakültesi Dergisi*, No:29, t.y., 79-91.
- Gönenç, Ö. (2003). “İletişimin Tarihi”, *İ.Ü. İletişim Fakültesi Dergisi*, No:18, 2003, s.57-71.
- Hall, S., Martin J. (1995). *Yeni Zamanlar: 1990’larda Politikanın Değişen Çehresi*, Der: Stuart Hall-Martin Jacques, (Çev. Abdullah Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Held, D. (1995). “Ulus-Devletin Çöküşü”, *Yeni Zamanlar*, Ed. Stuart Hall, Martin Jacques, (Çev. Abdullah Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, s.189-203.
- Hall, S., David H. (1995). “Yurttaşlar ve Yurttaşlık”, *Yeni Zamanlar*, Ed. Stuart Hall, Martin Jacques, (Çev. Abdullah Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, s.169-185.
- Hall, S., Martin J. (1995). “Giriş”, *Yeni Zamanlar*, Ed. Stuart Hall, Martin Jacques, (Çev. Abdullah Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, s. 15-25.
- Hall, S. (1995). “Yeni Zamanların Anlamı”, *Yeni Zamanlar*, Ed. Stuart Hall, Martin Jacques, (Çev. Abdullah Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, s.105-124.
- Oskay, Ü. (2000). *Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri*, 4.bs., İstanbul: Der Yayınları.
- Şenel, A. (2004). *Siyasal Düşünceler Tarihi*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Türkoğlu, N. (2003). *Kitle İletişimi ve Kültür*, İstanbul: Naos Yayınları.